

BATIK USULIDAN FOYDALANIB, MILLIY LIBOSLARNI LOYIHALASH

N.D. Yunusxodjayeva

*Namangan To'qimachilik Sanoati Instituti
"Dizayn" kafedراسi assistenti*

Annotatsiya: Batik usullarini va turlarini o'rganib, Milliy zamonaviy liboslarini yaratish.

Kalit so'zlar: Batik, badiiy bezash, Sovuq batik, issiq batik, tuguncha texnikasi, ekselsior, gaz, batik, shoyi

Zamonaviy moda olamida tabiiy gazlamaga batik usulidan foydalanib, bezak berish, uni yanada jozibador va o'zgacha ko'rinishiga olib keladi.

Batik (batik) – indoneziyacha so'z bo'lib, (batik- «tochka» yoki «tomchi», ip tolali mato degan ma'noni anglatadi). Batik - bu matoga badiiy bezash texnikasi va turli xil uslublarni umumlashtirilgan nomi. Batik san'ati texnikasini tayyorlash asosida ranglarni saqlab qolish va guli yoki fonni ajratishda rezerv bilan ishlash prinsiplari yotadi. Indoneziya an'anaviy batikning vatani hisoblanadi, shunga qaramay matoga gul solib bezash azaldan Peru, Yaponiya, Shri-Lanka, Orta Osiyo, Turkiya, Iroq, Afrika, Misr va Xindiston, Xitoyda foydalanilgan. U vaqtda batik shunchaki matoga tushurilgan chiroyli gul sifatida qaralmagan, u ilohiy hisoblanardi va uning naqshlari himoya sifatida foydalanilardi. Yevropada batik XX asr boshlariga kelib mashhurlikka erishdi. Bugungi kunga kelib batik liboslar, dasturxon, qo'l sochiqlar, bezatilgan yostiqlar, choyshablar, pardalar, divanlarni qoplashda foydalanilmoqda.

Batik ishlash jarayonida har xil texnikalar bo'lib, uni bir necha turga bo'lish mumkin: Issiq batik, sovuq batik, tuguncha texnikasi, erkin gul solib bezash, aerografiya batik.

Issiq batik ipak va ip matolarida ishlash mumkin.

Issiq batik- paxta yoki shoyi ustida bajarilgan bo'lishi mumkin. Mum mato ustiga uchi uchli bambukdan qilingan yog'och-pat, moyqalam yoki maxsus asbob-chanting orqali chiziladi. Ushbu jarayon shoyi yoki paxta tolali mato ustiga rasm chegaralarini chizish bilan boshlanadi. Bo'yalishi kerak bo'lmagan maydonlarni eritilgan mum bilan bir qatlam quyib chiqiladi va shundan so'ng mato ustiga rasm chizish mumkin bo'ladi. Keyingi bosqichda matoning ustiga yana mumni bir qatlam quyib chiqilib bo'yaladi. Issiq batik texnikasini qo'llanilganda bu jarayon kamida

to'rt marta takrorlash zarur bo'ladi. Moylarni tez-tez aralashtirish sababli mato o'z sifatini va rangini yo'qota boradi. Shu sababli, mato turli ranglarga ketma-ketlikda bo'yab boriladi. So'ngra ortiqcha moyni yo'qotib, mumni dazmol yordamida bo'g'lantirib dazmollanadi. Qadimda matoga bezak berib uni bo'yashda, turli texnikalar yordamida matolarni bo'yash amalga oshirilgan. Masalan, parafin, mum, kanifoli yoki chaqich yordamida amalga oshirilgan. Hozirgi kunda issiq mumdan foydalanishadi va uni batikka qo'llanishida ko'pgina texnikalar mavjud: rezervni moyqalamlar yordamida yoki oddiy matoga tomdirish yo'li bilan amalga oshirish mumkin.

Sovuq batik-issiq batikdan farqi shuki, rezerv sovuq xolatda amalga oshiriladi. Rezervli birikma rangsiz oq yoki turli rangda bo'lishi mumkin. Sovuq batikda rasm chizish uchun rezervdan parafin va benzin eritmasi asosida foydalaniladi. Bu metodning badiiy o'ziga xos tomoni shundaki, rangli kontur (chegara) si rasmlarga aniq, grafik xarakterni bera oladi. Rezervlangan birikmani matodagi rasm konturi (chegara) bo'yicha maxsus turli diametrli shisha naycha yordamida beriladi. Sovuq batik texnikasida asosan, tabiiy shoyidan foydalaniladi, ammo birinchi malaka jarayonini yupqa paxtatolali matoda amalga oshirish mumkin. Shoyi batikni mustahkamlash uchun bug'lantirish kerak bo'ladi. Bu jarayondan so'ng matoni qo'rqmasdan yuvish va dazmollash mumkin.

Tuguncha texnikasi- Hindistonda paydo bo'lib keng tarqalgan. Bu matoni bo'yashning eng qadimiy va oddiy usuli hisoblanadi. Matoning yo'l-yo'l bo'luvchi joyini arqon bilan bog'lab, so'ngra moy bo'yoqqa solinadi. Shuningdek, qisqichlardan yoki matoni tugun qilib bog'lash usulidan foydalanish mumkin. Yangi, qiziqarli naqshni yaratish uchun tugunlar ichiga mayda buyumlarni- tugmalarni yoki toshlarni aralashtirish mumkin. Mato bo'yalgandan so'ng bu joylari bo'yalmay qoladi. Tugunlarni bog'lanish usuliga qarab, aylana shaklidagi, vertikal yoki gorizontal chiziqlar ko'rinishini olish mumkin. Bir so'z bilan aytganda, bu - matoni mexanik tarzda rezervlash demakdir.

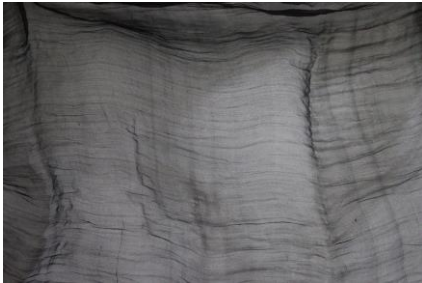

Matoga erkin rasm solish – rezervli aralashmalardan foydalanmasdan bajariladi. Bu usulda matoga rasmlarni erkin bo'yoq berib ishlanib, faqatgina ayrim hollarda yakuniy qayta ishlash rezerv orqali amalga oshiriladi. Matoga erkin rasm solishning bir necha usullari mavjud: matoga bo'yoqlarni bosma tarzda berish, bo'yoqlarni tuzli birikma bilan aralashmasini qo'llanishidir. Matoga erkin rasm solishning moy bo'yoqlarda bosilgan usulidan tashqari yuqorida keltirilgan matoga erkin rasm bosishning barcha usullarida qaynatish jarayonini amalga oshirish kerak bo'ladi. Bunday matolarni qaynatmasa ham bo'ladi, ammo keyinchalik uni yuvish yoki unga suv tomchilarini tushishidan saqlash kerak bo'ladi.

Ishning bajarilishida matoga milliy naqshlarini abribandi gulini tabiiy bo‘yoqlar bilan tushurish yo‘li bilan matoga chiziladi. To‘qilishi jihatidan shoyi matosidan farq qiladigan ipakning eng ingichka tolasidan to‘qilgan mato ekselsior deb ataladi. Bu mato juda mayin va pishiq to‘qilishi bilan ajralib turadi.

Ekselsior matosining eni 90-80 sm, xom va ishlov berilmagan mato shaffof va qattiq ko‘rinishiga ega. Ishlov berish jarayonida soda qorishmasini suvga solib 45-60 daqiqa qaynatiladi. Soda qorishmasi qaynash jarayonida kamroq qo‘shilsa, u holda ekselsior ozgina yumshaydi, mayin mato shakliga kelmaydi, bunday matoni gaz deb atashadi. Ekselsior tabiiy tollardan to‘qilganli uchun tabiiy bo‘yoqlar yordamida bo‘yaladi. Rang berish jarayonida maxsus dastgohlarga qotirilib, moy qalamlar bilan rasm nusxasi tushiriladi. Batikning matoga gul tushurish yo‘li bilan bajarilgan.

Jadval 1.

№		
	<p>Ekselsior matosining xom ko‘rinishi (bo‘yalgan,gaz)</p>	
	<p>E k s e l s i o</p>	
<p>E</p>		
	<p>E so‘ng va hug‘lashdan s e</p>	

Shoyi matolar turli o‘rilishlarda bo‘ladi, asosan ular polotnoli, sarjali, atlasli, mayda naqshli va yirik naqshli o‘rilishlarda bo‘lishi mumkin. Sarja va atlasli o‘rilishlarda matoda sezilmas ranglar uyg‘unligini va fakturasini ko‘rish mumkin. Shoyi assortimentida foydalaniladigan bezak berishning turlari ko‘pdir. Shuning uchun ularni ishlatishda maxsus qisqichlarni ishlatib, tikish jarayonida ingichka №75-85 raqamli tikuv ignalaridan foydalaniladi.

Foydanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/>
2. Mavzu bo‘yicha dissertatsiya “An’anaviy kiyimlar bichimi asosida ayollar liboslarni yaratish” Yunusxodjayeva Nilufar Doniyorovna, 2014 yil.